

Muhamed Ahmed Al Mahdi (1844.-1885.)

Matulin, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:067273>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-19**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij pedagogije i povijesti

Marija Matulin

MUHAMED AHMED AL MAHDI (1844.-1885.)

Završni rad

doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2012.

SADRŽAJ

Sažetak.....	3
1.Uvod.....	4
2. Razrada teme	
2.1. Povijesno- geografska obilježja Sudana.....	5
2.2. Povijesne okolnosti u Sudanu tijekom 2. polovice 19. st.....	6
2.3. Muhamed Ahmed al Mahdi, kratka biografija.....	8
2.4. Uzroci mahdističkog otpora.....	9
2.5. Proglašenje Muhameda Ahmeda Mahdijem.....	10
2.6. Mahdijeva pobjeda nad Hicksom.....	12
2.6.1. Nuspješna Gordonova ekspedicija.....	13
2.6.2. Opsada Kartuma.....	14
2.7. Uspostava Mahdijeve (šerijatske) vlasti.....	15
2.8. Mahdijeva smrt.....	16
2.8.1. Mahdijska država nakon Mahdija.....	16
2.9. Mahdi u popularnoj kulturi.....	18
3. Prilozi.....	19
4. Popis priloga.....	21
5. Popis literature.....	22

SAŽETAK

U stoljeću građanskog preporoda i krucijalnih promjena diljem svijeta, u Africi se pojavio Muhamed Ahmed al Mahdi koji i danas inspirira vlastite sljedbenike, kao i mnoge umjetnike. U drugoj polovici 19. stoljeća glavne su vijesti u britanskom tisku bile vezane uz Muhameda Ahmeda al Mahdija, neobičnog čovjeka koji je svojom karizmatikom ličnosti pokorio veliki britanski imperij i utro put ka stvaranju jedinstvene sudanske države. Odlučno se borivši protiv okupacije zapadnih zemlja i vlasti tuđinaca, hipnotizirajućom je propovijedi kreirao teokratsku državu. Uspostavivši gotovo nebeski autoritet na zemlji, omogućio je rođenje države sa središtem u Omdurmanu, koja je u sjeveroistočnoj Africi datirala od 1885. do 1898. godine. Sudanci ga i danas drže za rodonačelnika njihove države, dok je u Velikoj Britaniji ostao omražena ličnost koja je nekim čudom krvavo i divljački uspjela pobijediti tada najsuvremenije trupe. Požvjevši tek nekoliko mjeseci nakon pobjede, Mahdi je neprežaljeno sahranjen u veličanstvenoj grobnici, a njegov je nasljednik kalif Abdulah, prema Mahdijevim uputama, rekonstruirao zaostalu i praznovjernu državu razjedinjenu u etničkoj pripadnosti, ali ujedinjenu u vjeri i borbi za teritorijem. Premda država nije dugo potrajala, ostala je jedinstven povijesni događaj koji hrani islamiste i predstavlja strah i trepet njihovim rivalima. Dobar i loš, takvime se Mahdi prikazuje u svjetskoj književnosti i filmografiji, ponekad kao junak vjere i pravde, a ponekad kao negativac i manipulator.

Ključne riječi: Sudan, Muhamed Ahmed al Mahi, general Gordon, Kartum, druga polovica 19. stoljeća

1. UVOD

Ovaj će se završni rad prvenstveno baviti djelom i likom Muhameda Ahmeda al Mahdija. No, kako bi se kompleksnije shvatila važnost njegove pojavnosti u sjevernoj Africi, u prvom je dijelu završnog rada opisano stanje u Sudanu i susjednim zemljama neposredno prije Mahdijeve aktivacije, kako bi se naglasili svi uzroci koji su doveli do prijelomnih događaja. Prva se dva poglavlja bave geografskim i povijesnim odrednicama koje prevladavaju u sudanskom području od najranije povijesti do druge polovice 19. stoljeća. Nakon toga, slijedi poglavlje koje se bavi isključivo životopisom Muhameda Ahmeda, istražujući njegovu obiteljsku povijest i ličnost. Uzroci mahdističkog otpora detaljno su opisani u zasebnom poglavlju. Nadalje, britanske težnje za preuzimanjem Sudana, istaknute slanjem proslavljenih generala, opisane su u poglavljima o Hicksu, Gordonu, te o opsadi Kartuma. Uspostava države i organizacija stupnjeva vlasti opisana je u poglavljiima koje slijede. Poglavlje o državi nakon Mahdija ukratko opisuje događaje koji su priveli kraju fenomen- državu. Zadnje poglavlje bavi se likom Mahdija u popularnoj kulturi, gdje je, ovisno o zemlji, prikazan u potpunoj kontradikciji.

2. POVIJESNO- GEOGRAFSKA OBILJEŽJA SUDANA

U 21. stoljeću Sudan predstavlja najveću afričku državu koja svojom površinom nadmašuje sve okolne. Sudan je na svojim granicama okružen raznolikim utjecajima, kako vjerskim, tako i političkim, koji su tijekom dugih povijesnih razdoblja utjecali na formiranje jedinstvene, heterogene države. Sam naziv države, Sudan, potječe od arapskog izraza *bilād al-sūdān*, što znači *zemlja crnih*. Srednjovjekovni Arapi ovim su izrazom obuhvaćali šire područje od današnjeg Sudana, bilo je to cjeloukupno područje južno od rubnih dijelova Sahare. Smješten na sjeveroistoku Afrike, Sudan na sjeveru graniči s Egiptom i Libijom, na istoku s Etiopijom, dok njegovu istočnu obalu zapljuskuje Crveno more. Na jugu graniči sa Kenijom, Ugandom i Kongom, dok su mu zapadni susjedi Čad i Srednjoafrička Republika. Sve sudanske rijeke pripadaju slivu Nila i koriste se za navodnjavanje, plovidbu i kao izvor hidroenergije. Sudan se svrstava među tropske zemlje, opravdavajući takvu selekciju prosječnom temperaturom najhladnijeg mjeseca, koja iznosi 18 ° C. Prosječna godišnja temperatura u Sudanu iznosi 33 ° C°. Ljeto je sezona *habooba*, vrućeg i prašnjavog vjetera, čiji naziv dolazi od arapskog izraza za jak vjetar. Vjetar se pojavljuje u obliku gustih, pješćanih zidova koji mogu dostići visinu od 900 m.¹

Sudan se prema vjerskoj i jezičnoj podijeljenosti dijeli na sjeverni i južni, na sjeveru prevladavaju muslimani i arapski jezik, dok na jugu žive afrička plemena, pretežito Dinka, te kršćani, stvarajući tako povoljnu životnu interakciju. Jezik južnog Sudana jest skup afričkih jezika. Od samih početaka, Sudan je bio poprište komunikacije između kulturnih tradicija Afrike, te Mediterana. Najjače povijesne spona Sudan vežu uz Egipat, jer upravo je Nubija, pokrajina sjevernog Sudana, predstavljala temeljni interes starog Egipta. Ta pokrajina predstavlja bogatu riznicu raznih ruda; zlata, azbesta, sumpora, ugljena, te željeznih ruda. Egipatski utjecaji uglavnom su bili pozitivni, donoseći plemenima Sudana nove tehnologije, umjetnost, te živu privrednu aktivnost. Nakon pada Egipta, dolazi do jače povezanosti između dvaju krajeva, te se formira egipatsko- nubijska kultura s jakim afričkim utjecajima.² Sredinom prvog tisućljeća misionari donose kršćanstvo u područje Sudana, koje je uspješno prihvaćeno. No, stoljeće nakon toga, na Arapskom poluotoku oblikuje se nova vjera, islam. Šireći se intenzivno poput vatre, islam ubrzo zahvaća sve zemlje sjeverne Afrike, pa tako i u Sudanu smjenjuje utjecaj dominantnog kršćanstva. Muslimani sa sobom donose i neke nove običaje: arapski jezik i

¹ *The new encyclopaedia Britannica*, Vol.28., Macropaedia, knowledge in depth, Chicago 1995., str. 251.

² Joseph R. Oppong, *Sudan, Modern world nations*, Chelsea house, New York 2010., str 62.

šerijatsko pravo.³ U 15. stoljeću područje sjeverne Nubije postaje komadićem Osmanskog Carstva, dok se u južnoj Nubiji uspinje nova sila, Funj sultanat, koji zamjenjuje ostatke starog kršćanskog kraljevstva Alwa. Godine 1504. Funj vođa Amara Dunqas službeno omogućuje formaciju Crnog Sultanata na tom području. Ova je činjenica veoma važna jer upravo tom tvorbom započinje dioba stanovništva prema njihovoj vjerskoj i plemenskoj pripadnosti. Diljem Crnog sultanata započinje izgradnja vojnih blokova koji odvajaju Arape na sjeveru, Abesince na istoku, te crno nativno stanovništvo na jugu. Ropstvo kao kamen temeljac uspješne ekonomije u afričkim zemljama ujedno vuče korijenje iz Funj sultanata, gdje je kao takvo propagirano. Bitna novovjekovna formacija na području današnjeg Sudana jest i sultanat Darfura, zapadne sudanske pustinjske regije, gdje je tijekom 16. i 17. stoljeća narod Fur stvorio moćan sultanat znan po prosvjetnoj i arhitektonskoj inicijativi.⁴

2.1. POVIJESNE OKOLNOSTI U SUDANU TIJEKOM DRUGE POLOVICE 19.ST.

Tijekom 1820- 1821. godine ujedinjena tursko- egipatska vojska izvršila je invaziju na područje sjevernog Sudana, čime ubrzo to područje postaje ključnom bazom operiranja egipatskih i turskih trgovaca robljem. Nasilje i teror od strane osvajača rezultiralo je ujedinjenjem sjevernog i južnog Sudana u svrhu oslobađanja od strane dominacije.⁵ Područjem Sudana, u razdoblju od 1805- 1848. godine upravljao je Muhamed Ali paša, valija⁶ Egipta. Muhameda Ali pašu u suvremenoj se historiografiji drži osnivačem modernog Egipta, pošto je bio učinkovit kao reformator privrede, vojske i kulture. Dok je na području Egipta dao mnogo, u Sudanu se desilo suprotno, ostao je znan kao upravitelj koji ne preza pred oduzimanjem zlata, stoke i robova narodu. Takve akcije dovele su do organiziranog otpora koji je prestao tek smjenom Muhameda Alija, odnosno dolaskom Ahmeda Kuršida paše na mjesto valije. Ahmed Kuršid paša smanjio je poreze, te uspostavio komunikaciju sa sudanskim narodnim vođom, Abd al-Qādir wad al-Zaynom. Osim toga, Kuršid paša je postavio Kartum za glavno administrativno i političko središte Sudana, uveo agrarnu reformu, te pomogao izgradnju trgovačkih puteva. Takvom inicijativom pružio je Sudanu mogućnost razvitka u naprednu i organiziranu državu.⁷

³ Isto, str. 63., 64.

⁴ LL. M. Mohamed H. Fadlalla, *Short history of Sudan*, i universe, Lincoln 2004., str. 21., 22.

⁵ Francis Mading Deng, *War of visions, Conflict of identities in the Sudan*, Brookings Institution, Washington 1995., str. 10., 11.

⁶ Valija je naziv za sultanovog namjesnika, guvernera vilajeta (provincije) u Osmanskom Carstvu.

⁷ *The new encyclopaedia Britannica*, Vol.28., str. 266.

Sredinom 19. stoljeća sve je očigledniji britanski utjecaj nad sferom sjeverne i istočne Afrike. U Egiptu se pojavljuju tri kediva⁸, sinovi Muhameda Alija koji opijeni humanitarnim duhom suvremene Europe, započinju s iscrpnim radom na obustavljanju trgovine robljem. Sva trojica su izdali dekrete protiv trgovine robljem, a jedan od njih, Ismail, angažirao je dva Britanca, sir Samuela Bakera, te generala Gordona, nadajući se pritom uspješnijem uvođenju nove politike uz pomoć dva zapadnjačka veterana. Premda je sama inicijativa suzbijanja ropstva u sjevernoj Africi djelovala kao plemenita i dobronamjerna želja u skladu s borbom za građanska prava diljem Europe, čini se da je ipak donesena nepromišljeno i ishitreno. Ropstvo je bilo duboko ukorijenjeno u sudansko društvo, štoviše, djelovalo je kao jedna od stepenica sudanskih društvenih institucija. Drugim problemom ubrzo postaje prikupljanje sredstava koja bi mogla zamijeniti prihod od trgovine robljem. Dugoročno gledano, takav prihod mogao se prikupiti mehaniziranim transportom poljoprivrednih proizvoda iz unutrašnjosti Sudana prema svjetskom tržištu. Kako se takav način rješavanja problema činio vremenski predugim i kompliciranim, kratkoročnim rješenjem postaje trgovina bjelokošću, za Sudan podjednako razorna kao i trgovina robljem.⁹ Osim na nezadovoljstvo sudanskog stanovništva, nedostatak prihoda također je utjecao i na ekspanzionističku želju Egipta za prikupljanjem goriva i korisnih ruda, kako bi se što brže i intenzivnije nadoknadio novčani deficit. Krajem mandata, Ismail je okupirao područje Crvenog mora, zapadne Etiopije, te Harara, te time izazvao oštru reakciju Etiopije i rat s istom. Rat je iscrpio Egipat, te time dao pravo Velikoj Britaniji da svrgne Ismaila s vlasti, a za kediva postavi njegovog lakše podložnog sina, Muhameda Tawqifa, 1879. godine. Upravo tih godina započinje kulminacija sudanskog otpora, izazvana sve jačim egipatskim pritiskom nad svim sferama političkog i kulturnog života Sudana.¹⁰

⁸ Kedit jest naslov osmanskog namjesnika u Egiptu (valije) dok je Egipat bio pod osmanskom vlašću (1867.—1914.)

⁹ J.D Fage, Roland Oliver, *Kratka povijest Afrike*, Školska knjiga, Zagreb 1985., str 162.

¹⁰ Kim Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, Islam in Africa, vol. 11, Brill, Leiden, 2011., str. 20., 21.

2.3. MUHAMED AHMED AL MAHDI, *kratka biografija*

Muhamed Ahmed al Mahdi je rođen 1844. godine u pokrajini Dongola na otoku Lababu. Smatra se kako su njegovi roditelji, Abdulah, vješt stolar specijaliziran u brodogradnji, te majka Zaynab, bili potomci proroka Muhameda. Djed mu je bio hadž¹¹ Sharif, poznat po istinskoj pobožnosti i dobrim djelima. Dok je još bio dijete, Ahmedova se obitelj preselila na jug, prema Karari, gdje mu je umro otac. Obitelj Muhameda Ahmeda činila su još tri sina i jedna kćer. Dok su Ahmedova braća krenula očevim stopama, u stolarski zanat, Muhamed Ahmed al Mahdi se odučio za put djeda Sharifa, popločen vjerom i odanošću. Upisao je religijske studije, proučavajući tako Kur'an u Karari i Kartumu. Nakon završetka studija putuje središnjim i sjevernim Sudanom, te postaje inspiracija svima koji se dive strogom asketizmu. 1861. godine postaje učenikom Muhameda al Sharifa, vodeće persone sufizma¹² koji je posebice zaintrigirao Ahmeda.¹³ Ubrzo je postao veoma odan svom učitelju, kao i sufizmu, koji je potpuno zaokupio njegov svijet i misli. Zabilježeno je kako bi nakon molitve Ahmed toliko plakao, da bi natopio zemlju pod svojim nogama vodom, a pred svojim učiteljem bi pognuo glavu i držao je tako dok mu ne bi bilo naređeno da je podigne. Sa Sharifom je ostao sedam godina, nakon čega mu je on izdao licencu šeha¹⁴. Ovom licencom Ahmed je dobio mogućnost putovanja i prihvaćanja vlastitih studenata. Bila je to neka vrsta diplome. Ubrzo nakon toga, Ahmed se vraća u Kartom, te se ženi kćerkom svog strica. 1871. Ahmedova braća napuštaju Kartum, te se sele na otok Abu. Muhamed Ahmed se pridružio svojoj braći, te tamo dao izgraditi džamiju i školu za proučavanje Kur'ana. Ahmed je ubrzo postao sinonim odanosti i aketizma na otoku, te brojni stanovnici postaju njegovim učenicima, kako bi mu pokazali svoju odanost. Nakon što je Ahmed priznat kao utjecajan učitelj, u posjetu mu stiže njegov bivši učitelj. Prethodni odnos pun poštovanja i razumijevanja narušen je, kako je Sharif zapisao, zbog Ahmedova egoističnog ponašanja. Sharif spominje kako se njegov bivši učenik 1881. godine usudio nazvati *mahdijem*, u prijevodu *očekivanim isporučiteljem*, te se još usudio zamoliti učitelja da postane njegovim ministrom i savjetnikom. Nakon tog incidenta, Ahmed je isključen iz sufističkog Sammāniyya reda, te je čak i uhićen. Ahmedovo divljenje Sharifovoj karijeri drastično je opalo, štoviše, primijetio je kako je

¹¹ Predvodnik hodočasničkog putovanja u Meku..

¹² Mistična islamska vjera i praksa u kojoj muslimani nastoje pronaći istinu Božje ljubavi i znanja kroz izravno Božje iskustvo. Sastoji se od raznih mističnih puteva, koji su dizajnirani kako bi utvrdili prirodu čovječanstva i boga, te kako bi se olakšalo iskustvo o prisutnosti Božje ljubavi i mudrosti u svijetu. (prema K.Searcy)

¹⁴ Prvak derviškog reda.

Sharifovo ponašanje suprotno vjerovanjima islama, tako je npr. Sharif dozvoljavao ženske posjete za sebe, a ženama je bilo dozvoljeno i ljubiti Sharifovu ruku. Ipak, Ahmedov utjecaj znatno je rastao, mnoštvo je dolazilo tražiti *mahdijev* blagoslov i propovijed. Tijekom 1880. mahdi sa svojim učenicima putuje zapadnim regijama nilskog Sudana, te se po prvi puta suočava sa nezadovoljstvom sudanskog stanovništva.¹⁵ Takvo stanje u Ahmedu izaziva osjećaj odgovornosti za opravdanjem svog naslova, prema tome *mahdi* odlučuje postati stvarnim isporučiteljem mira i pravde. Sve je započelo vjerskim pokretom, izazvanim političkim, društvenim i ekonomskim iskorištavanjima diljem Sudana. Pokret je ubrzo prerastao u političku revoluciju- značajnu po zbacivanju egipatske vladavine i uspostavi autohtone islamske države. Premda je u povijesnom kontekstu mahdistički pokret kratkotrajan, te neuspješan, njegov dvadesetogodišnje razdoblje ukazalo je na brzi politički razvoj mesijanske islamske zajednice u autokratsku, administrativnu državu u kojoj dominira jedno pleme.¹⁶

2.4. UZROCI MAHDISTIČKOG OTPORA

Tijekom 19. st. kolonizatori nisu interese afričkog čovjeka poštovali nimalo više nego afričke životinje, ponekad ni toliko, budući da su životinje uglavnom ostavljali na miru. U međuvremenu, u Europi je stvorena slika kako kolonizacija znači civilizaciju, a da hrabri pioniri pomažu domorocima u Africi da stvore bolji i kvalitetniji život. Tako se govorilo u Francuskoj, ali i svim ostalim imperijalističkim zemljama, kad god bi se činilo da je dobrohotnost prikladna ili korisna. Većina sudanskih stanovnika postaje očajna i ogorčena uslijed brutalnih postupaka tursko-egipatskih neposrednih vladara, kao i postupcima *civiliziranih* imperijalističkih sila koje iskorištavaju sve prirodne resurse, kao i ljudsku snagu, često nadoknađujući to ničim.¹⁷

Unatoč britanskom pritisku trgovina robljem nije u potpunosti ukinuta na području Sudana. Ukidanje trgovine robljem teško je palo klasnim i plemenskim prvacima, koji su upravo ovim putem stekli bogatstva i funkciju. Osim iskorištavanja te činjenice, uzroke mahdističkog revolta moguće je pronaći u želji za osvetom Egiptu zbog nasilnog preuzimanja vlasti nad Sudanom, u nepravednom sustavu oporezivanja, (pošto mahdisti smatraju kako jedini porez koji muslimani

¹⁵ K. Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, str. 25., 26., 27.

¹⁶ Peter Malcolm Holt, *The Mahdist state in the Sudan*, Clarendon Press, Oxford 1994., str. 3.

trebaju plaćati jest *zakat*¹⁸), te u nejednakim vrijednostima političkih odredbi na području Egipta i Sudana.¹⁹

2.5. PROGLAŠENJE MUHAMEDA AHMEDA MAHDIJEM

Premda je sličnih pokreta mahdističkom bilo i ranije, npr. slučaj Hamad al Nahlana Muhameda u 17.st., Muhamed Ahmed se pojavljuje u pravo vrijeme na pravom mjestu sudanske povijesti. Njegovo ime u Sudanu i danas se drži simbolom strahopoštovanja, ne samo od strane sufističkih sekti, već i kao ime pobožnosti i ime pionira sudanske neovisnosti.

Za razliku od imenice *kalif*, koja predstavlja univerzalnu težnju širenja islama, *mahdi* označava ograničenu težnju za zemaljskim suverenitetom nad Sudanom. Čini se sretnom okolnošću to što je Muhamed Ahmed umro na vrhuncu svoje pobjede, u vrijeme dok slabost pokreta još uvijek nije postala izražena. Suvremeni sudanski povjesničari Mahdija ne predstavljaju kao čistu, autohtonu tradiciju, uglavnom zbog dugogodišnjeg obrazovanja pod britanskim pokroviteljstvom. Rani europski pisci Mahdija su predstavljali u negativnom kontekstu, govoreći o zlostavljanju i nasilju, no nakon njegove smrti, relativno govoreći, mahdi biva pošteđen protivnika. O njemu se govori kao o iskrenom fanatiku čiji je revolt protiv zlih, stranih okupatora rezultirao pobjedom nad tiranijom. No ipak, on nije generalni i prvi stvaratelj vjerskog otpora, poznati su i njegovi povijesni prethodnici, utemeljitelji vehabizma²⁰ i drugih radikalnih pokreta.²¹

U ranim karikaturama, iz 1883. godine, Muhamed Ahmed prikazan je kao veličanstven osloboditelj sudanskog naroda, pritom šireći ruke i uzdižući mač nad glavama svojih sljedbenika. Kao takav blagoslivlja sve borce koji su se spremni boriti protiv britanskih okupatora, kao i egipatskih „zlih sinova“. Njegov pogled nije usmjeren prema glavama boraca, već je usmjeren prema nebu, što je vidljivo na slici, prilog br. 1. U karikaturi iz 1885. Mahdi je predstavljen na drugačiji način, bliži je borcima i predstavljen je kao njihov savjetnik, što je vidljivo na slici, prilog br. 2. Iz ovih karikatura moguće je naslutiti kako se odnos prema Mahdiju mijenjao i varirao u veoma kratkom vremenu, što je naposljetku dovelo i do variranja u statusu pozitivne i

¹⁸ Davanje dijela bogatstva u dobrotvorne svrhe, općenito siromašnima i potrebitima.

¹⁹ K. Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, str.22

²⁰ Službeno prihvaćena varijanta islama u Saudijskoj Arabiji.

²¹ B. Davidson, *Afrika u povijesti*, ČGP DELO, Globus, Ljubljana 1984., str. 189.

negativne persone.²² Mahdijev autoritet i danas je intrigantna tema, pa je kao takva, osim povjesničare, nadahnula književnike, filozofe i sociologe. Prema Max Webberu, Mahdijev autoritet izgrađen je na karizmatskom temelju- pobožnosti prema specifičnoj i izuzetnoj svetosti, herojstvu ili primjeru karaktera pojedinca, te na normativnim odredbama koje je odredio isti pojedinac. Najvažniji aspekt za valjanost karizme jest stvar percepcije sljedbenika, što je Muhamedu Ahmedu definitivno uspjelo.²³

Naposljetku, 29. 6. 1881. godine, Muhamed Ahmed ponukan stanjem u zemlji i svojom popularnošću, proglašava se *mahdijem*, isporučiteljem koji priprema put za dolazak *Poslanika Ise*. Unatoč popularnosti i očekivanoj podršci naroda, vjerska elita, činovnici i odani upravitelji ismijavaju Muhameda Ahmeda, u početku ga ne doživljavajući kao prijatelju, no nakon što im on poriče njihov legitimitet, ismijavanje se pretvara u neprijateljstvo i strah.²⁴

Mahdijev poziv otporu bio je duhovna i društvena kategorija. Ujedno, to je bio i poziv vraćanju izvornome duhu islama. Ponukan popularnošću, odlučio je sastaviti proglas koji će objasniti tehničke i filozofske stavke njegovog izjašnjavanja. Tako je u proglasu, izdanom tijekom jednogodišnjeg razdoblja između studenog 1881. i studenog 1882. godine, Mahdi zapisao: *Zaista, Turci su smatrali da je njihovo kraljevstvo i zapovijed [Božja] apostola i njihovih proroka i Onoga koji im je naredio da ga oponašaju. Oni sude po drugome osim Božje objave i promijenili su šerijatsko pravo Gospodina našega Muhameda, apostola Božjeg, i uvrijedili vjeru u Boga i objesili vam porez oko vrata, zajedno s ostalim muslimanima. Zaista, Turci su odveli vaše ljude, te ih zarobili u okove i uzeli vaše žene i djecu, te im ubili duše pod Božjom zaštitom.*²⁵

²² Eve M. Troutt Powell, *A different shade of colonialism*, University of California press, Los Angeles 2003., str 74., 75.

²³ Kim Searcy, *The Khalifa and the Routinization of Charismatic Authority*, *International Journal of African Historical Studies* Vol. 43, No. 3, Boston 2010., str. 429.

²⁴ P. M. Holt, *The Mahdist state in the Sudan*, str. 3., 4.

²⁵ Muriel Mirak-Weissbach, *Why The British Hate Sudan: The Mahdia's War Against London*, *The New Federalist* Vol. 22, No. 24, Brussels 1995, str. 24

2.6. MAHDIJEVA POBJEDA NAD HICKSOM

1882. godine Egipat je zadesila britanska okupacija, osim Egiptom, Velika Britanija upravljala je i Sudanom, kroz Kairo. Kako bi se naglasio Mahdijev utjecaj, valja prethodno objasniti djelovanje dvaju časnika koji su poslani na područje Sudana kako bi se uništio Mahdi. Bili su to William Hicks, znan kao *heroj*, te Charles *Kinez* Gordon, koji je nadimak zaradio vođenjem uspješnog otpora Taiping revoluciji u Kini. Hicks je poslan u Sudan kao časnik pod čijim će vojnim vodstvom biti zaustavljen Mahdi. Britanci su vjerovali kako će Hicks bez puno truda umiriti napetosti na području njihove nove riznice prirodnih ruda. Hicksov pohod krvavim je slovima ostao upisan u povijest. Krenuvši sa 10 000 vojnika iz Kartuma do Bare, Hicks je optimistično vjerovao u svladavanje moći popularnog islamskog borca. No, nije bio svjestan činjenice kako su se u brojnu vojsku upleli i Mahdijevi špijuni, koji su informacijama opskrbljavali pristigle u trupu koja će voditi *džihad*, sveti rat. Osim toga, Hicks je pogrešno procijenio i količine vode i hrane, pa je tako vojska teturala gladna i žedna do Shaykana. U studenome 1883. godine tamo su ih dočekali Mahdijevi pobornici. Nakon što je bitka započela, Hicksove trupe su usred nedostatka vojne strategije postale zbunjene, ubrzo je uslijedio kaos i vojnici su međusobno pucali jedni u druge. Desila se strašna tragedija, poginulo je više od 9500 vojnika, uključujući Hicksa i velik broj britanskih novinara. Takvu tragediju u Velikoj Britaniji bilo je teško shvatiti, jer se zadatak zaustavljanja Mahdija u njegovu pohodu činio laganim i jednostavnim za uvježbanog Hicksa. Ne znajući kako objasniti tragediju, Gordon je kasnije izvijestio kako su trupe poginule zbog gladi i žeđi, te kako do nikakve vojne akcije na području Shaykana nije došlo. Hicksov poraz doveo je do širenja Mahdijevog utjecaja na područje Darfura, a uz to velik se broj muškaraca uključio u Mahdijevu vojnu truppu, znanu i kao *Ansar*^{26 27}.

²⁶ Izvorno označava Muhamedove pomagače na putu iz Meke u Medinu. U mahdijevskom kontekstu, predstavlja vojsku dobrovoljaca.

²⁷M. M. Weissbach, Why The British Hate Sudan: The Mahdia's War Against London, *The New Federalist* Vol. 22, No. 24, Brussels 1995, str. 26.

2.6. 1. NEUSPJEŠNA GORDONOVA EKSPEDICIJA

Gordonov prvi zadatak na području Egipta i Sudana, bila je već spomenuta borba protiv trgovine robljem. U Sudanu, pamtili su ga i po uspostavi monopola nad trgovinom bjelokošću, zabrani uvoza streljiva, te zabrani okupljanja privatnih vojnih odreda. Njegov posao, kao takav završen je 1880. godine kada Gordon ujedno i napušta svoju službu u Sudanu. No, nakon Hicksovog poraza 1883., 1884. godine britanska je vlada izdala proglas evakuacije egipatskih časnika i civila iz Sudana. Za ovaj posao, opet je angažiran dobar poznavatelj tamošnjih prilika, general Gordon. Prvotna Gordonova dužnost bila je evakuacija Egipćana iz središnjeg Sudana. Dok je Gordon pripremao plan evakuacije i mape puteva kojima će najsigurnije doći do središnjeg Sudana, Mahdijeve su snage širile svoj utjecaj. Postupno su preuzele nadzor nad Trinkitom i Sinkatom, na obali Crvenog mora, zahvaljujući vojnim kampanjama jednog od najsposobnijih vođa Ansara, Osmana Digne. Uzimajući u obzir ansarske vojne uspjehe, Gordon je odlučio promijeniti igru. 1884. proglasio je ukidanje poreza iz 1883. godine, te prepolovljivanje iznosa poreza iz 1884. godine. Osim toga, ukinuo je deklaraciju o prekidu trgovine robljem iz 1877. godine, te odluke zapečatio javnom predstavom na trgu u Kartumu. Naime, dao je zapaliti sve porezne knjige i bičeve skupljača poreza. Tako je jednim potezom namjeravao uništiti sva negativna sjećanja na uzroke koji su doveli do Mahdijevog otpora. Pukovnik Stewart, koji ga je pratio, zapisao je kako je Gordon osvojio sva srca, te kako Mahdijev autoritet na ovom području više ništa ne predstavlja. Ponesen prihvaćanjem promijenjene politike, Gordon je Mahdiju uputio je pismo, u kojem mu je velikodušno predložio titulu sultana Kordofana. Mahdi mu je odgovorio:

Znajte da sam ja Očekivani Mahdi, nasljednik apostola Božjeg. Stoga nemam potrebu sultanata, niti kraljevstva Kordofan²⁸ ili bilo kojeg drugog. Također, nemam ni potrebu za bogatstvom ovog svijeta i njegove taštine. Ja sam ništa više, doli Božjeg sluga, vodeći prema Bogu i svemu što je s njim.

Nakon ovog događaja, Mahdi se sve intenzivnije pripremao za ospadu Kartuma i konačno oslobođenje zemlje od stranih okupatora. Gordon je uvidio kako administrativne odluke neće uništiti Mahdija, kako će to uspjeti samo dobrom vojnom ekspedicijom.²⁹

²⁸ Bivša pokrajina središnjeg Sudana.

²⁹ M. M. Weissbach, Why The British Hate Sudan: The Mahdia's War Against London, *The New Federalist*, str. 26.

2.6.2. OPSADA KARTUMA

Dok je Gordon planirao vojni napad na Mahdija, njegove su snage opkolile Kartum. Parobrodi poslani do Londona, koji su trebali uputiti molbu za većim brojem britanskih vojnika, tamo nikada nisu ni stigli.³⁰ U Londonu su odbijali Gordonov plan suzbijanja Mahdija uz pomoć bivšeg neprijatelja Zubayra, koji bi mogao naslijediti Gordona i tako nezadovoljnom Sudanu dati još jednog vođu, osim Mahdija. Namjera je bila potući Mahdija njegovim vlastitim rivalom. Zubayr je bio veoma dobar vojnik, i to je bila još jedna od njegovih odlika. Međutim, u Londonu takva ideja nije dolazila u obzir. Na kraju, uslijed javnog pritiska slanja pomoći Gordonu, britanski je premijer, William Gladstone, odobrio mobilizaciju trupe pod vojnim nadzorom Lorda Gameta Josepha Wolseleya. Tzv. *leteći odred* na devama, krećući se kroz Bayyudah pustinju trebao je silovito poraziti mahdiste. Međutim, upravo su oni ostali teško poraženi kod Abu Tulayha. Drugi odred, koji se kretao uz Nil ušao je u Kartum 28. siječnja 1885., gdje je šokirano ugledao prizor već osvojenog Kartuma. Mahdisti su osvojili Kartum dva dana ranije.³¹ Kartum je brzo i lako pao u Mahdijeve ruke, premda se ulazak u sam grad dugo odgađao zbog izuzetnog obrambenog plana generala Gordona (diljem Kartuma, mahdistima je prijetilo razbijeno staklo po zemlji i zasađene mine). General Gordon je poginuo. Nije potvrđeno kako pa ostaje otvorenim pitanjem da li je poginuo usred kratke borbe, ili je pak ubijen na stepeništu svoje palače. Pronađen je obezglavljen.³² Mrtav Gordon postao je heroj u Velikoj Britaniji, uglavnom u svrhu poticanja nove britanske ekspedicije protiv Mahdija. Mahdi je osvojio Kartum 26. siječnja 1885. godine. Gordonova smrt dodatno mu je povećala popularnost i autoritet. Mahdisti su imali na dlanu cijeli sjeverni Sudan, a ubrzo je potvrđen legitimitet kartumskog džihada, i to kovanjem vlastitog novca, simbola suverene države.³³

³⁰ Isto, str. 27.

³¹ LL. M. M. H. Fadlalla, *Short history of Sudan*, str. 18.

³² M. M. Weissbach, Why The British Hate Sudan: The Mahdia's War Against London, *The New Federalist*, str. 28., 29.

³³ K. Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, str. 62.

2.7. USPOSTAVA MAHDIJEVE (ŠERIJATSKE) VLASTI

Premda je Mahdi uspješno osvojio Kartum, preostalo mu je još samo šest mjeseci života od tog događaja. Bio je svjestan teškog zadatka koji ga je ujedno i dopao: izgraditi čvrstu, stabiliziranu državu u regiji koja je stoljećima bila naviknuta na nestabilnosti i ratovanja.³⁴ 1885. godine žurno se krenulo za uspostavom državnog entiteta na kojem bi vrijedilo šerijatsko pravo. Za vrijeme Mahdija, ta država nije imala ovlasti potrebne za takvu definiciju, pošto nije bilo suda u doslovnom smislu ze riječi. Mahdi je ukinuo sva pravila i običaje koje su prakticirali prethodni upravitelji, tursko- egipatski, svi državni registri su spaljeni, a unaprijed dogovoreno vraćanje dugova otkazano je. Ugovoreno je kako se njegovi sljedbenici trebaju nazivati Ansar pomagačima, u skladu s povijesnim događajem, pri kojemu su stanovnici Medine, koji su pripomogli nanovo doseljenim stanovnicima Meke bili nazivani Ansarima.³⁵ Mahdisti su ostali poznati kao rodonačelnici nacionalne sudanske države. Mahdi je naglasio kako njegov pokret nije samo religiozan, jer prema tome bi opredjeljenje za njega moglo biti dobrovoljno, već univerzalan. U deklaraciji narodu rečeno je kako je Muhamed Ahmed predstavnik Boga i njegovog proročanstva na zemlji.³⁶ Svi vjernici u Mahdijevoj državi nemaju jednak položaj, pošto je neke od njih Bog stavio na više položaje, a drugi su tamo da bi pomogli tim dužnosnicima. Upotreba brojnih simbola upućivala je na kompleksnu povijesnu pozadinu mahdista. Neki od simbola koje su koristili bili su: brtve (khatim), specifična caliphal odjeća (thiyāb al-khilāfa), plašt poslanika (burda), zatim glazbeni instrumenti korišteni u procesijama, poslanikov mač (Sayf al-Nabi), potom spominjanje imena mahdijevog tijekom propovijedi petkom (khutba), te inskripcija njegovog imena na službenim kovanicama (sikka). Osim korištenjem simbola, Mahdijeva moć iskazana je i u proročkom presedanu. Njegova moć najviše je uočljiva u činjenici kako se na Mahdija i proroka Muhameda krajem 19. stoljeća gledalo jednakim strahopoštovanjem. Mahdisti su koristili istu formulaciju tijekom molitve za Mahdija i proroka. Bila je to *alayhi al-salām*, neka bude mir s njim.³⁷

Mahdijeva država je imala tri institucionalne grane, višu naredbu, sudstvo i financije. Financijska organizacija temeljila se na dva izvora prihoda: podjeli ratnog plijena i oporezivanju. Mahdi je kao imam uzimao jednu petinu plijena, a ostale četiri petine podijeljene su u skladu sa

³⁴ K. Searcy, The Khalifa and the Routinization of Charismatic Authority, *International Journal of African Historical Studies* Voll, str. 430.

³⁵ K. Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, str. 41.

³⁶ LL. M. M. H. Fadlalla, *Short history of Sudan*, str. 29.

³⁷ K. Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, str. 55., 56.

zapovijedima Boga i njegovih apostola. Postojala je riznica kroz koju se taj plijen dijelio potrebitima. Porez, *zakat*, bio je nametnut nad usjevima i stokom plemena. Premda su porezi isplaćivani u naturi, u trgovini se koristi valuta, srebrni dolar i zlatna funta. Mahdi je bio vrhovni sudac u pravosuđu, dok su kalifi bili suci na pokrajinskim i lokalnim razinama. Glavno središte pozornosti u sudstvu bio je položaj žena u državi, te vlasništvo nad zemljom. Legalizirao se status žena čiji su muževi ubijeni u ratu, ili su se brakovi raspali zbog rata. Ženama je naređeno da nose skromnu odjeću i zabranjeno im je lutati gradom ili tržnicom. Što se tiče zemljišta, Turcima je dopušteno da se vrate na zemljišta koja su im prethodno oduzeta. Naravno, prethodno su morali ponovno kupiti napušteno zemljište. Oni su plaćali poreze u većim iznosima. Osim toga, zakonom su se počela regulirati veoma raširena praznovjerja, npr. zabranjeno je korištenje amajlija kao i pretjerano naricanje na sprovodima.³⁸

2.8. MAHDIJEVA SMRT

Mahdi nije živio dovoljno dugo kako bi ubrao plodove svoje pobjede i ideologije. Samo šest mjeseci nakon pada Kartuma umro je. Nedovoljno i da bi u potpunosti priveo kraju sve ciljeve šesnaestogodišnjeg otpora.³⁹ Umro je 22. lipnja 1885. godine teško bolestan. Kao uzrok smrti navodi se tifus. Zadatak uspostave i stabilizacije države pao je na njegova tri nasljednika, kalifa, koje je sam odabrao blagoslovom proroka Muhameda. Rivalstvo među trojicom nasljednika završeno je 1891. godine kada je Abdulah ibn Muhamed, uz pomoć plemena Baqqara Arapa, prevladao kolege i ostao proglašen jedinim mahdijevim nasljednikom.⁴⁰

2.8.1. MAHDIJSKA DRŽAVA NAKON MAHDIJA

Kalif Abdulah nastavio je voditi državu prema šerijatskim zakonima, šireći tako zajedništvo u islamu i propovijedajući velikog mahdija diljem svijeta. Tijekom svog mandata surađivao je i s mnogim državicima suvremenici. Osim toga, zaprosio je britansku kraljicu Viktoriju. Bio je odlučan u namjeri da islamom pokori svijet.⁴¹

³⁸ M. M. Weissbach, Why The British Hate Sudan: The Mahdia's War Against London, *The New Federalist*, str. 28.

³⁹ F. M. Deng, *War of visions, conflict of identities in the Sudan*, str. 50.

⁴⁰ LL. M. M. H. Fadlalla, *Short history of Sudan*, str. 29.

⁴¹ F. M. Deng, *War of visions, conflict of identities in the Sudan*, str.51.

Nakon Mahdijeve smrti, kalif Abdulah je dao izgraditi veličanstvenu grobnicu i na istome mjestu sklop objekata i kuća iz kojih je on, kao kalif, trebao vladati ujedinjenim Sudanom.⁴² Glavnim gradom Mahdijske države postao je Omdurman, koji se izgrađivao od centra prema periferiji, odnosno od Mahdijeve grobnice prema kućama. Uz grobnicu izgrađena je džamija, koja je impresionirala svojom veličinom. Kalif je naredio i izgradnju široke, ravne ceste kako bi se olakšao pristup centralnim građevinama, grobnici, džamiji i kalifovoj rezidenciji.⁴³ Kalif je bio i glavni zapovjednik vojnih snaga, zapovjedajući trupi pod svojom zastavom, slušali su ga *amiri*, zapovjednici, te guverneri. Vojnu trupu također su činili još *mukadami* ili župani. Svi vojnici nazivali su se zajedničkim imenom- *dervišima*. Vojnici su bili odjeveni u skrpanu *jubbu*, s bijelim turbanom i sandalama, odajući tako počast aksetizmu i jednostavnosti. (prilog br. 3.)⁴⁴ U slučajevima kada bi se kalif razbolio ili ne bi bio u mogućnosti voditi ceremoniju ili posjetu, zamijenio bi ga jedan od suca ili vrlo pobožnih tjelohranitelja, u funkciji *imama*⁴⁵. Zamjeni nije bilo dozvoljeni preuzeti *mihrab*, molitvenu nišu na kojoj se moli kalif. Tako je kalifov autoritet ostao neprikosnoven, pošto je mihrab u mahdijskom kontekstu predstavljao mjesto gdje se susreću ovozemaljske i nebeske sile. Premda se tek nakon Mahdijeve smrti oblikovala jedinstvena država iz revolucionarne, oružane borbe, pojam džihada i dalje je ostao od iznimne važnosti za mahdijsku državu. Iz mahdijske perspektive, džihad je prvenstveno obuhvaćao militantne borbe. Na rat se gledalo pobožno jer kako je Mahdi naglasio: *ratovanje nije bilo potrebno kako bi se uništili nevjernici, no upravo je kroz rat i pobjedu u njemu Bog ohrabrio ljude da provode svoju volju*. Glavni je kalifov zadatak, prema tome, postao širenje islama izvan sudanskih granica.⁴⁶ Slično kao i za Mahdija, vjerovalo se kako kalif posjeduje mistične moći izliječenja, te kako posjeduje mogućnost komunikacije s Bogom.⁴⁷

K. Searcy dijeli mahdijsku državu na tri faze, prva faza započinje 1881. proglašenjem Mahdija i traje do osvojenja Kartuma 1885. godine, u toj fazi značajna je uspostava revolucionarno-oružane borbe kojom je Sudan oslobođen tursko- egipatske vlasti. Druga faza započinje Mahdijevom smrću 1885. i traje do konačnog istupanja kalifa Abdulaha iz vladajuće trojke 1891. Ta je faza obilježena stvaranjem jedinstvene sudanske države. Treća faza traje od 1891. do 1898. kada je kalif poražen od Britanaca u bitci kod Omdurmana, kada ujedno mahdijska država kao

⁴² M. M. Weissbach, Why The British Hate Sudan: The Mahdia's War Against London, *The New Federalist*, str. 30.

⁴³ K. Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, str. 146.

⁴⁴ M. M. Weissbach, Why The British Hate Sudan: The Mahdia's War Against London, *The New Federalist*, str. 30.

⁴⁵ Titula značajnih ljudi u islamskom svijetu.

⁴⁶ K. Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, str. 129., 130.

⁴⁷ K. Searcy, The Khalifa and the Routinization of Charismatic Authority, *International Journal of African Historical Studies* Voll, str. 441.

politički entitet gubi funkciju. Nakon ponovnog zauzeća Sudana, britanska je vojska razrušila Mahdijevu grobnicu kako bi se spriječilo da ona postane svetištem njegovih ratobornih sljedbenika. Mahdijeve su kosti bačene u Nil, osim lubanje, koju je kao simbol pobjede i ponovne okupacije zadržao britanski general Kitchener.⁴⁸

2.9. MAHDI U POPULARNOJ KULTURI

Jedan od najpoznatijih prikaza Mahdijevog lika i djela sadržan je u noveli za djecu poljskog nobelovca Henrika Sienkiwicza, *Kroz pustinju u prašumu* iz 1912. godine. Opisuje zgrade dvaju prijatelja koji su zarobljeni tijekom mahdističke revolucije. U njoj je Mahdi opisan negativno, kao svojeglavi negativac. Kasnije su po knjizi adaptirana dva filma, iz 1973. i 2001. snimljeni na originalnim lokacijama u Egiptu, Libiji i Sudanu.⁴⁹ 1966. godine snimljen je i proslavljen film *Kartum*, u kojem Laurence Olivier tumači Mahdija, a Charlton Heston britanskog generala Gordona. Povijesnu je dramu režirao Basil Dearden nastojeći prikazati sudbinu generala Gordona na sudanskom bojištu.⁵⁰ Film je uvelike romantiziran, te prikazuje Mahdija kao jedinstvenog negativca, osobu sklonu nasilju koja Gordona nastoji otjerati zastrašivanjem i krvavim pohodima, što je sasvim opozitno istini. Npr. u sceni inspiriranoj slikom George Williama Joya, Gordonova smrt prikazana je junački, gdje on izlazi na stepenište i biva ubijen jednim hicem, mirno i bez otpora, no prava je istina drugačija, Gordon je poginuo na stepeništu, ali nije pucao jer mu je ponestalo metaka.⁵¹

U Sudanu Mahdi je i danas izrazito cijenjen i poštovan, tome u prilog ide i činjenica kako je dugogodišnji premijer Sudana, Sadiq al Mahdi, uz diplomatsku ulogu, ujedno i imam Ansara, povijesne, mahdijevske trupe. Tradicija Mahdi tamo i dalje živi, gotovo jednakim žarom kao i stoljeće ranije.⁵²

⁴⁸ K. Searcy, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, str. 442., 443.

⁴⁹ *The new encyclopaedia Britannica*, Vol.28., str. 112.

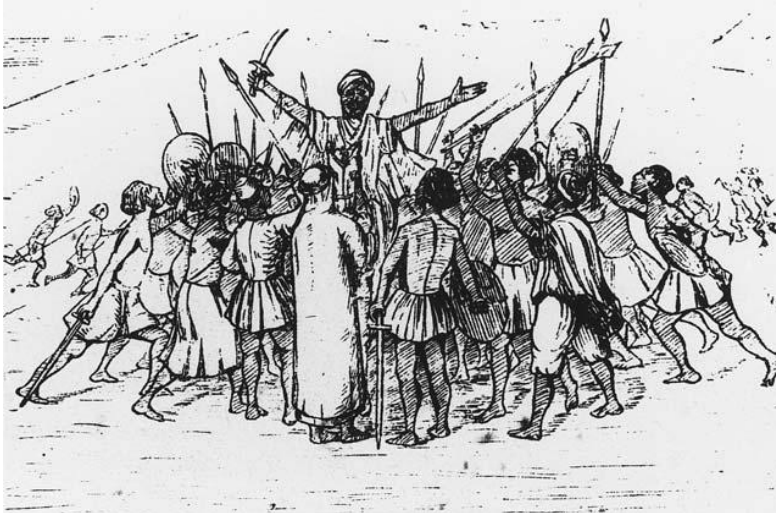
⁵⁰ <http://www.probertencyclopaedia.com/browse/MK.HTM>

⁵¹ <http://www.guardian.co.uk/film/2009/nov/12/khartoum-reel-history>

⁵² <http://web.archive.org/web/20071008113131/http://www.clubmadrid.org/cmadrid/index.php?id=397>

3. PRILOZI

Prilog 1.

Rana karikatura Mahdija pogleda usmjerenog u nebo

Prilog 2.

Karikatura Mahdija iz kasnijeg razdoblja, 1885

Prilog 3.

Derviš u skromnoj uniformi

Prilog 4.

Granice Sudana 1891. godine, nakon uspostave Mahdijske države, i danas

4. POPIS PRILOGA

Prilog 1. - Rana karikatura Mahdija pogleda usmjerenog u nebo (Eve M. Troutt Powell, A different shade of colonialism, University of California press, Los Angeles 2003., str. 74.)

Prilog 2. - Karikatura Mahdija iz kasnijeg razdoblja, 1885 (Eve M. Troutt Powell, A different shade of colonialism, University of California press, Los Angeles 2003., str. 75.)

Prilog 3. - Derviš u skromnoj uniformi (<http://www.dignubia.org/maps/timeline/img/c1883-mahdi-man.jpg>)

Prilog 4. - Granice Sudana 1891. godine, nakon uspostave Mahdijske države, i danas (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fd/The_Mahdist_State%2C_1881-98%2C_modern_Sudan.png)

5. POPIS LITERATURE

Davidson, Basil, *Afrika u povijesti*, ČGP DELO, Globus, Ljubljana 1984.

Deng, Francis Mading, *War of visions, Conflict of identities in the Sudan*, Brookings Institution, Washington 1995.

Fadlalla, L.M. Mohamed, *Short history of Sudan*, i universe, Lincoln 2004.

Fage, J.D., Oliver, Roland, *Kratka povijest Afrike*, Školska knjiga, Zagreb 1985.

Holt, Peter Malcolm, *The Mahdist state in the Sudan*, Clarendon Press, Oxford 1994.

Mirak-Weissbach, Muriel, *Why The British Hate Sudan: The Mahdia's War Against London*, *The New Federalist* Vol. 22, No. 24, Brussels 1995.

Oppong, Joseph R., *Modern world nations*, Chelsea house, New York 2010.

Powell, Eve M. Trout, *A different shade of colonialism*, University of California press, Los Angeles 2003.

Searcy, Kim, *The formation of the Sudanese Mahdist State*, *Islam in Africa*, vol. 11., Brill, Leiden 2011.

Searcy, Kim, *The Khalifa and the Routinization of Charismatic Authority*, *International Journal of African Historical Studies* Vol. 43, No. 3, Boston 2010

The new encyclopaedia Britannica, Vol.28., Macropaedia, knowledge in depth, Chicago 1995., str. 251.

INTERNETSKI IZVORI:

<http://www.guardian.co.uk/film/2009/nov/12/khartoum-reel-history>

<http://www.probertencyclopaedia.com/browse/MK.HTM>

<http://web.archive.org/web/20071008113131/http://www.clubmadrid.org/cmadrid/index.php?id=397>